Kansanterveyslaitos
Folkhälsoinstitutet
National Public Health Institute

Hiv Aids
Hiv-säätiö / Aids-tukikeskus

Miesten väliseen seksiin liittyvä kyselytutkimus ja hiv-esiintyvyyskartoitus

Julkaisuvapaa To 20.6.2006 klo 13:15

Taustaa

Viimeisten vuosien aikana seksivälitteinen hiv-epidemia Länsi-Euroopassa on pitkän tasaisen jakson jälkeen osoittanut merkkejä kasvusta. Muutos on ollut selvimmin havaittavissa ellaisissa erityisryhmissä joiden joukossa hiv pääsi huomaamatta voimakkaasti leviämään 1980-luvun ensimmäisessä hiv-epidemian aallossa. Muutos kehityksessa johtuu varmasti useasta syystä,. mutta todennäköisimpinä on pidetty seksitautien ehkäisyn viestien unohtuminen tai uusien, nuorten sukupolvien tietämättömyys hiv-riskeistä. Myös tehokkaan hiv-lääkehoidon kehittyminen on saattanut tuudittaa ihmisiä ajattelemaan hivin ja aidsin olevan jo voitettu tauti. Vaikka hoitojen ansiosta hiv-infektio ei välttämättä enää johdakaan kaikilla sen saaneilla kuolemaan, kyseessä on kuitenkin hankala ja elämää monin tavoin rajoiuttava tauti, jonka ehkäisyyn kannattaa panostaa.

Miehet joilla on seksiä miesten kanssa (homo- ja biseksuaaliset miehet) ovat erityisen haavoittuvia hiville, koska monessa euroopan maassa hiv ehti tartuttaa heistä niin merkittävän osan hiv-epidemian alkuvaiheissa. Lisäksi suojaamattomaan anaaliyhdyntään liittyy jossain määrin korkeampi tartunnan riski kuin emätinyhdyntään.

Uusien hiv-tartuntojen ehkäisyn kannalta on henkilötason riskien arvioinnissa tärkeää paitsi tietää kuinka tartunnalta voi suojautua, myös miten suuria riskit oikeasti ovat. Tätä edesauttaa jos saatavilla on objektiivista tietoa hivin yleisyydestä omassa viiteryhmässä. Suomessa ei kuitenkaan aikaisemmin ole tiedetty kuinka suuri osa homo- ja biseksuaalisista miehistä on tartunnan saanut, vaikkakin tartuntatautien seuranta selkeästi viittaa siihen että hiv on tällä erityisryhmällä yleisempi kuin muulla suomalaisväestöllä keskimäärin.

Alkuvuodesta Kansanterveyslaitos ja Aids-tukikeskus toteuttivat yhteistyössä tutkimuksen, joka oli suunnattu miehille, joilla on seksiä miesten kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena oli mm. kerätä tietoa miesten väliseen seksiin liittyvistä hiv-riskeistä ja hivin esiintyvyydestä tässä erityisryhmässä. Välineinä käytettiin anonyymiä ja vapaaehtoista kirjallista postikyselytutkimusta sekä samoin anonyymia ja vapaaehtoista sylkinäytteeseen perustuvaa hiv-esiintyvyystutkimusta.

Tutkimuksen tärkeimmät tulokset

Tutkimus onnistui erinomaisesti. Kyselyosioon osallistui 410 noin 1400:sta kohderyhmään kuuluvasta materiaalin postitse saaneesta. Osallistumisprosentti oli näin ollen 29 %, mitä voi pitää erittäin hyvänä tuloksena. Lisäksi kyselyosioon osallistujista 368 (90 %) osallistui hiv-esiintyvyyskartoitukseen antamalla sylkinäytteen, mikä on erittäin korkea osuus ja osoittaa osallistujien luottaneen tutkimuksen toteutustapaan.

Tutkimuksessa kysyttiin osallistujilta mm. seksikäyttäytymisestä ja siinä otetuista hiv-riskeistä sekä riskien suuruuden hahmottamisesta. Osallistujista suuri osa oli varsin tietoinen seksiin liittyvistä tartuntariskeistä ja osasi ottaa ne huomioon: esim. anaaliyhdynnässä satunnaisen kumppanin kanssa suurin osa vastaajista (78 %) käytti kondomia aina tai lähes aina.

Osallistujista 80 % on joskus käynyt hiv-testissä, mikä on varsin korkea osuus. Muita seksitauteja oli käynyt testauttamassa yli 60 % vastaajista. Heistä 41 % ilmoitti joskus sairastaneensa jonkin

muun seksitaudin kuin hivin. Hiv-testissä käyneistä 4,6 % ilmoitti olevansa hiv-positiivisia ja 1 % ei tiennyt testinsä tulosta. Hiv-tartunnastaan tietävät vastaajat huolehtivat varsin hyvin turvaseksistä, joskin joitakin poikkeuksiakin oli.

Sylkinäytteisiin perustuvassa esiintyvyyskartoituksessa hiv-positiivisten osuus oli 4,5 % kaikista tutkituista näytteistä. Kyselytutkimuksen ja esiintyvyyskartoituksen tulokset tukevat toisiaan, mutta niiden antamat tulokset eivät ole täysin yhteneväisiä. Sylkinäytteisiin perustuvassa esiintyvyyskartoituksessa neljäsosa hiv-positiivisista (neljä vastaajaa) ei tiennyt tartunnastaan, mikä on valitettavan korkea osuus.

Mitä tulokset merkitsevät?

Tutkimukseen osallistujista lähes joka kahdeskymmenes henkilö elää hivin kanssa. Luku on korkea verrattuna keskimääräisväestöön, jossa hivin esiintyvyys on todennäköisesti useampaa kertaluokkaa matalampi.

Vaikka näin on, tutkimuksessa todettu esiintyvyys ei kuitenkaan ole hälyttävästi korkeampi kuin mitä hiv-seurantatilastoista on laskennallisesti voitu arvioida. Todennäköisin pääasiallinen selitys korkealle esiintyvyydelle on historian painolasti: 1970- ja -80-luvuilla hiv ehti ennen taudin tunnistamista ja testien sekä hoitojen kehittymistä saada sen verran vankasti jalansijaa, että esiintyvyyden lasku kestää vuosikymmeniä. Ellei asianmukaisesta tartuntojen ehkäisystä muisteta huolehtia, esiintyvyys saattaa kuitenkin myös lähteä uudestaan nousuun. Siksi turvaseksistä ja itsensä sekä kumppaniensa suojaamisesta on oltava jatkuvasti tarjolla asianmukaista tietoa jotta asia pysyisi mielessä.

On tärkeää huomata, että tässä esitetetyt tulokset tarkalleen ottaen kuvaavat vain sitä osaa homo- ja biseksuaalisista miehistä jotka osallistuivat tutkimukseen, eikä niiden tuloksia voi suoraan yleistää kokonaan erityisryhmää kuvaaviksi. Valtaosa ryhmästä huolehtiikin turvaseksistä kittettävällä tavalla, ja suuri osa elää vakituisessa parisuhteessa. Näiden kohdalla hiv-tartunnan riski on matala.

Tutkimus kuitenkin osoitti että osallistujien joukossa kuitenkin osan kohdalla riskikäsitys on puutteellinen, ja itsensä sekä partnerinsa suojauksesta ei osata riitävästi huolehtia. Tämä vahvistaa näkemystä siitä, että riskeistä sekä niiden huomioon ottamisesta seksiin ryhdyttäessä on oltava olemassa tarpeeksi objektiivista tietoa tarjolla. Tutkimuksen tuloksia voidaankin hyödyntää tämän tavoitteen toteuttamiseksi

Vaikka tutkimuksen kohderyhmästä varsin suuri osa (80 %) oli käynyt hiv-testissä, osa tartunnan kantajista ei tiennyt tartunnastaan. Todennäköisesti vastaajat kuitenkin käyvät testeissä keskimääräisväestöä aktiivisemmin, ja hiv-testiin hakeutumisen kynnystä tulisikin suomessa aktiivisesti madaltaa. Nykyään varsin huonosti onkin tiedossa se tosiasia, että hiv-testissä voi käydä maksutta ja oman toiveensa mukaisesti kaikissa suomen terveyskeskuksissa. Oikeus testiin ei myöskään ole riippuvainen henkilötietojen luovuttamisesta, vaan se tulee saada myös nimimerkillä. Paitsi väestön keskuudessa, tietoa oikeudesta tuntuu olevan huonosti myös terveydenhuollon ammattilaisten keskuudessa. Hiv-testiin hakeutumisen mahdollisuutta ja siihen liittyvän psykologisen kynnyksen madaltamista tulisikin aktiivisesti edistää.

On vaikeaa arvioida poikkeaako keskimääräinen riskikäsitys ja riskinotto homo- ja biseksuaalisten miesten erityisryhmän kohdalla merkittävästi koko väestön keskimääristä, koska

tutkittua tietoa seksiin ja tartuntatuteihin liittyvästä riskinotosta on valtakunnallisesti huonosti olemassa. Valtakunnalliset tilastot mm. klamydia- ja kondyloomatartuntojen yleisyydestä koko väestöllä ja erityisesti nuorilla viittaavat pikemminkin siihen että seksitaudeilta suojautuminen on viime vuosien aikana unohtunut entistä useammin. Seksitapojen muuttuminen saattaa myös altistaa entistä enemmän tartunnan riskille, esim. anaaliseksin yleistymisen kautta. Myös lähialueidemme (Venäjän ja Viron) laajat hiv-epidemiat lisäävät riskiä niiden keskuudessa jotka ostavat seksiä.

Tärkeää olisikin voida tehostaa seksitautien ehkäisyyn tähtävää tietopohjaista viestintää ja yhä useammin kohdistaa sitä ottaen huomioon kohderyhmät.

Kiitokset osallistujille

Kiitämme kaikkia tutkimukseen osallistuneita. Suomessa on ensimmäistä kertaa ollut mahdollista hankkia faktoihin perustuvaa tietoa hivin esiintyvyydestä miestenvälisen seksin erityisryhmässä, mikä tulee osaltaan auttamaan mm. turvaseksiin liittyvän informaation laatimisessa.

Matti Hyvönen
Suunnittelija
Miesten kesken turvallisesti -työ
Aids-tukikeskus
Puh. 0207 465 700 (vaihde)
matti.hyvonen@aidstukikeskus.fi

Mika Salminen
HIV-yksikön johtaja
Infektioepidemiologian osasto
Kansanterveyslaitos
Puh. 09-47441 (vaihde)
mika.salminen@ktl.fi